

Ole Borre:

Folketingsvalget 1981 og den politiske dagsorden

Folketingsvalget i december er analyseret ud fra de telefoninterviews, som Vilstrup foretog for Danmarks Radio under valgkampen. Regeringens og Socialdemokratiets svaghed skabte fremgang for moderate venstre- og højrepartier, henholdsvis SF og CD. Disse partiers aktuelle popularitet svækkede også partisystemets fløje. Dette kan ses på baggrund af vælgernes prioritering af politiske mål eller problemer, som er ret ensartet på tværs af befolkningsgrupperne; prioriteringen viser dog tydelig sammenhæng med de ideologier, der kommer til udtryk i partivalget.

Folketingsvalget den 8. december 1981 var fremkaldt af, at regeringen kørte fast i et sammensurium af økonomisk-politiske problemer, som der ikke kunne skabes flertalsløsninger på. Heri adskiller valget sig ikke meget fra de foregående. Med hensyn til valgets udfald var tre træk iøjnefaldende: (1) den lave valgdeltagelse, der brød med 1960ernes og 1970ernes tendens; (2) styrkelsen af venstrefløjen i form af en fremgang for SF; og (3) den ventede konservative fremgang, der tilsyneladende i sidste øjeblik blev forvandlet til en fremgang for CD. Det er vanskeligt at sige, om nogle af disse træk har varig karakter, og faktisk kan de alle tre konstrueres som udslag af den samme underliggende faktor, nemlig en negativ holdning hos mange vælgere til regeringens præstationer. Denne hører ikke til de faktorer, man traditionelt klassificerer som langtidsfaktorer i valgforskningen, men kan dog vise sig at have rod i problemer af langtrækkende natur: den strukturelle økonomiske krise og det danske parlamentariske systems afmagt over for denne krise. Det er begrænset, hvad vælgerundersøgelser alene kan sige herom; og det vil endnu vare nogen tid, før valgforskningsgruppens interviewundersøgelse bliver tilgængelig for analyse.¹ De her fremlagte resul-

---

1) Deltagerne i projektet er Hans Jørgen Nielsen, Steen Sauerberg og Torben Worre fra Københavns Universitet og Ingemar Glans, Jørgen Goul Andersen og Ole Borre fra Aarhus Universitet.

Ole Borre:

Folketingsvalget 1981 og den politiske dagsorden

Folketingsvalget i december er analyseret ud fra de telefoninterviews, som Vilstrup foretog for Danmarks Radio under valgkampen. Regeringens og Socialdemokratiets svaghed skabte fremgang for moderate venstre- og højrepartier, henholdsvis SF og CD. Disse partiers aktuelle popularitet svækkede også partisystemets fløje. Dette kan ses på baggrund af vælgernes prioritering af politiske mål eller problemer, som er ret ensartet på tværs af befolkningsgrupperne; prioriteringen viser dog tydelig sammenhæng med de ideologier, der kommer til udtryk i partivalget.

Folketingsvalget den 8. december 1981 var fremkaldt af, at regeringen kørte fast i et sammensurium af økonomisk-politiske problemer, som der ikke kunne skabes flertalsløsninger på. Heri adskiller valget sig ikke meget fra de foregående. Med hensyn til valgets udfald var tre træk iøjnefaldende: (1) den lave valgdeltagelse, der brød med 1960ernes og 1970ernes tendens; (2) styrkelsen af venstrefløjen i form af en fremgang for SF; og (3) den ventede konservative fremgang, der tilsyneladende i sidste øjeblik blev forvandlet til en fremgang for CD. Det er vanskeligt at sige, om nogle af disse træk har varig karakter, og faktisk kan de alle tre konstrueres som udslag af den samme underliggende faktor, nemlig en negativ holdning hos mange vælgere til regeringens præstationer. Denne hører ikke til de faktorer, man traditionelt klassificerer som langtidsfaktorer i valgforskningen, men kan dog vise sig at have rod i problemer af langtrækkende natur: den strukturelle økonomiske krise og det danske parlamentariske systems afmagt over for denne krise. Det er begrænset, hvad vælgerundersøgelser alene kan sige herom; og det vil endnu vare nogen tid, før valgforskningsgruppens interviewundersøgelse bliver tilgængelig for analyse.¹ De her fremlagte resul-

---

1) Deltagerne i projektet er Hans Jørgen Nielsen, Steen Sauerberg og Torben Worre fra Københavns Universitet og Ingemar Glans, Jørgen Goul Andersen og Ole Borre fra Aarhus Universitet.

tater er baseret på telefoniske interviews, der blev foretaget i to omgange under valgkampen af Vilstrup-bureauet og foranlediget af Danmarks Radio.² Da undersøgelsen tog sigte på TV-præsentationer under valgkampen og på valgaftenen, har hensynet til sammenlignelighed med andre undersøgelser ikke foreligget. Alligevel rummer den nogle muligheder for at diskutere issue-problematikken og dens sammenhæng med partiskiftet. Undersøgelsen havde form af telefoninterviews af 2454 personer spredt over tre tidspunkter: to uger før valget, en uge før valget og dagen før valget. Den sidste bølge blev anvendt til valgprognose i TV og viste sig her at have høj validitet, hvorfor sandsynligheden taler for, at det samlede materiale inklusive foretagne vejninger er nogenlunde repræsentativt for landets vælgerbefolkning.

Tabel 1 er en råtabel uden vejning baseret på de 1957 respondenter der oplyste, at de havde stemt på et bestemt parti ved folketingsvalgene i 1979 og 1981. Den omfatter altså ikke de nye vælgere, de der har været sofavælgere ved et af valgene eller begge valg, og naturligvis heller ikke dem, der er døde mellem de to valg.

Det fremgår af tabellen, at Socialdemokratiet er overrepræsenteret i både 1979 og 1981, og at Fremskridtspartiet er underrepræsenteret ved begge valg. Disse træk genfindes i vælgerundersøgelserne, der er baseret på Gallups stikprøve, og hænger formentlig sammen med flere faktorer, både partiets 'acceptabilitet' i befolkningen og muligheden for at træffe partiernes vælgere hjemme og beredt til at deltage i undersøgelsen. - Også de konservative er overrepræsenteret, mens CD er underrepræsenteret, navnlig i 1981. Dette kan for 1981-valgets vedkommende hænge sammen med, at CDs fremgang og Ks ringe fremgang var et udslag af begivenheder sent i valgkampen, f.eks. under partilederdebatten. Tabel 1 er som før nævnt sammenlagt af tre interviewbølger under valgkampen, hvorfor begivenheder i valgkampens sidste del ikke får fuld virkning i stikprøven.

Med hensyn til bevægelsen i partiernes styrke 1979-81 er Tabel 1 ganske repræsentativ. Kun omfanget af CDs fremgang kommer ikke fuldt ud til syne.

Partierne er her grupperet ideologisk efter deres vælgeres selv-

---

2) Nærværende forfatter bidrog som konsulent med oplæg til spørgsmålene.

Tabel 1. Svarpersonernes fordeling efter oplyst partivalg 1979 og 1981 sammenlignet med de officielle valgresultater. I pct.

Tekst	Stikprøve			Valgresultat		
	1979	1981	1979-81	1979	1981	1979-81
Danmarks kommunistiske parti	2,0	1,5	-0,5	1,9	1,1	-0,8
Venstresocialisterne	2,4	2,1	-0,3	3,7	2,7	-1,0
KAP, SAP	0,2	0,2		0,4	0,2	-0,2
Socialistisk Folkeparti	6,9	10,0	3,1	5,9	11,3	5,4
Ialt venstrefløjen	11,5	13,8	2,3	11,9	15,3	3,4
Socialdemokratiet	44,5	38,7	-5,8	38,3	32,9	-5,4
Retsforbundet	1,6	1,2	-0,4	2,6	1,4	-1,2
Radikale Venstre	5,4	5,4		5,4	5,1	-0,3
Ialt centrum	51,5	45,3	-6,2	46,3	39,4	-6,9
Kristeligt Folkeparti	1,9	1,6	-0,3	2,6	2,3	-0,3
Centrum-Demokraterne	2,5	4,9	2,4	3,2	8,3	5,1
Venstre	12,3	11,9	-0,4	12,5	11,3	-1,2
Ialt moderate højre	16,7	18,4	1,7	18,3	21,9	3,6
Konservative Folkeparti	13,6	16,0	2,4	12,5	14,5	2,0
Fremskridtspartiet	6,7	6,5	-0,2	11,0	8,9	-2,1
Ialt højrefløjen	20,3	22,5	2,2	23,5	23,4	-0,1
Ialt	100,0	100,0		100,0	100,0	

placering på en venstre-højre akse.³ Ud fra denne gruppering gav 1981-valget en tilbagegang for det politiske centrum og fremgang for de to nabogrupper, venstrefløjen og det moderate højre, men ingen bevægelse for højrefløjen. Endnu inden man dykker ned i brutto-bevægelserne, dvs. vælgervandringerne, får man således indtrykket af en flugt fra det politiske centrum, både i retningen mod venstre og det nærmeste højre. Både SF og CD har været i en fordelagtig position til at udnytte Socialdemokratiets øjeblikkelige svaghed.

Tabel 2 viser vandringerne mellem partierne, i det omfang de kan rekonstrueres ud fra stikprøven, dog med udeladelse af vandringer på under 0,1 pct., og derfor med afrundingsfejl. Oplysningerne om hvad svarpersonen stemte i 1979 beror altså på erindring. Tabellen er beregnet i procent af de 1951 svarpersoner, der ved begge valg har stemt på et af de anførte 11 partier, og partierne er grupperet som i foregående tabel og viser også vandringer mellem de fire blokke.

Ser man på venstrefløjens ialt-tal, har disse partier tilsammen afleveret 1 pct. til centrum men modtaget 3 pct. fra centrum; det er først og fremmest foregået ved en udveksling mellem S og SF.

Centrum har mistet omtrent lige så mange stemmer til hver af de to øvrige grupper, det moderate højre og højrefløjen, som til venstrefløjen. De vigtigste enkeltvandring er her vandringen fra S til CD og K. Ialt har centrum mistet 5 pct. til de to højregrupper og kun fået 1 pct. retur.

Endelig har der været en vandring mellem det moderate højre og højrefløjen på ialt 3 pct. af stemmerne, men ligeligt fordelt således at de ophæver hinanden.

Da tallene som før nævnt er opstået ved, at besvarelser fra tre tidspunkter af valgkampen er slået sammen, kan man formode, at valgkampens sidste fase skabte en yderligere overgang til SF og CD ad de forskellige kanaler, tabellen angiver, og at den forventede fremgang for højrefløjen udeblev som følge af frafald fra Fremskridtspartiet. Således blev slutregnskabet, at centrum mistede omkring 7

---

3) Nærmere redegørelse for den ideologiske selvplacering findes i Borre, "Den ustadige ligevægt: forskydninger i de danske partiers vælgerstyrke", Partisystemet i opbrud, Århus: Politica, 13. årgang nr. 2, 1981. Placeringen af de enkelte partiers vælgere vil fremgå af en revideret version, der for tiden er under udarbejdelse.

Tabel 2. Vandringer mellem partierne 1979-81, i pct. af alle svarpersoner der stemte ved begge valg.

Parti 1979		Parti 1981													
	DKP	VS	SF	Σ	SD	RF	RV	Σ	KRF	CD	V	Σ	K	FRP	Σ
Kommunisterne	1,4		0,4		0,2										
VS		1,6	0,5		0,1										
SF			6,3		0,4					0,1					
Ialt venstrefløj				10,4				0,8				0,1			
Socialdemokrater		0,3	2,4		37,1	0,1	1,0		0,1	1,2	0,7		1,4	0,3	
Retsforbundet					0,3	0,9	0,2						0,1		
Radikale			0,1		0,4		3,7			0,2	0,4		0,4	0,2	
Ialt centrum				2,9				43,7				2,7			2,4
Kristeligt Folkeparti							0,2		1,4				0,2		
CD									2,0				0,2	0,2	
Venstre			0,1			0,1	0,3		0,1	0,4	10,3		0,8	0,2	
Ialt moderate højre				0,2				0,7				14,3			1,5
Konservative					0,1		0,1			0,7	0,1		12,4	0,2	
Fremskridtspartiet					0,2					0,2	0,4		0,5	5,5	
Ialt højrefløj								0,3				1,4			18,6

pct. af stemmerne omtrent ligeligt fordelt på venstrefløjen og det moderate højre.

Den samlede vandring mellem partierne, eller bruttobevægelsen, er ifølge tabellen på 17,6 pct. Erfaringsmæssigt er et skøn, der bygger på erindring om foregående valg, en undervurdering af det faktiske omfang af partivandringerne, og vi kan antagelig placere det samlede omfang i omegnen af 20 pct. af dem, der stemte ved begge valgene. Herved indtager 1981-valget sin plads mellem andre danske folketingsvalg som noget af et gennemsnitsvalg for de senere år.

Valgets stridsemner

Regeringen trådte tilbage den 12. november på spørgsmålet om overføring af midler fra pensionskasser og forsikringsselskaber til industrien og landbruget. Men det parlamentariske nederlag på dette spørgsmål kunne forudses allerede, da Centrum-Demokraterne i september erklærede at ville stemme imod et sådant forslag. Den dybereliggende årsag til valget må antages at ligge i, at Socialdemokratiets koalition fra foråret 1980 med de radikale, CD og Kristeligt Folkeparti efterhånden var blevet slidt i stykker. Uenigheden mellem koalitionsparterne havde vist sig på adskillige spørgsmål, såsom nationaliseringen af nordøliolen, rentefradraget for husejere, fagforeningernes eksklusivaftaler, og tildels også forsvarsordningen. Når valget ikke blev udskrevet allerede i september eller oktober, hænger det antagelig sammen med, at regeringen ønskede at kæde pensionskasseforslaget sammen med arbejdsmarkeds- og erhvervspolitikken til en større helhed - uden at dette tilsyneladende havde nogen større virkning på vælgertilslutningen til Socialdemokratiet.

Der rådede ved valgkampens begyndelse en betydelig uklarhed om, hvad der var valgets hovedspørgsmål. De økonomisk-politiske foranstaltninger samt relationerne mellem partierne, herunder regeringsdannelsen, var som næsten altid i forgrunden i politikernes og mediernes bedømmelse. Men tidligere erfaringer har vist, at dette billede ikke nødvendigvis er det samme, som vælgerne danner sig.⁴ En eventuel uoverensstemmelse mellem politikernes og vælgernes vurde-

---

4) Se for eksempel Karen Siune og Ole Borre, "Setting the Agenda for a Danish Election", Journal of Communication, Winter 1975.

ring af den politiske dagsorden kan let føre til forkerte fortolkninger af valgresultatet. Partier, der går frem eller tilbage, er tilbøjelige til at forklare deres resultat i lyset af de spørgsmål, der har været debatteret i politiske cirkler og i medierne, mens den virkelige forklaring måske ligger i helt andre spørgsmål.

Understrømmen af vælgerholdninger er ifølge sagens natur vanskelig at registrere. Først når den bliver aktualiseret af et politisk parti, som det skete i 1973, tager den form af konkrete og effektfulde vælgermanifestationer. Meningsmålingsbureauerne råder da i almindelighed heller ikke over de måleinstrumenter, der sætter dem i stand til at bedømme vælgernes interesse for forskellige aktuelle og potentielle politiske spørgsmål. I denne henseende er Vilstrup-undersøgelsen for Danmarks Radio en undtagelse. Her blev det besluttet at bede svarpersonerne vurdere, hvilke problemer politikerne skulle løse. Da det drejede sig om telefoninterviewing, blev en række problemer læst op for svarpersonen, som så skulle sige "vigtigt", hver gang et spørgsmål syntes ham eller hende særlig vigtigt.

Formuleringen af problemerne fremgår af Tabel 3. Rækkefølgen var imidlertid en anden end rækkefølgen i tabellen, og den har ingen sammenhæng med den prioritering, der blev resultatet. De elleve problemer eller forslag, der er anført i tabellen, blev stillet ved både den første og den tredje interviewbølge, og formuleringen og rækkefølgen var den samme. Tabellen angiver den andel af vælgerne inden for de enkelte, tidligere nævnte partigrupper, der har svaret "vigtigt" til det enkelte problem.

I tabellen er de elleve problemer anført i rækkefølge efter deres prioritet i den sidste spørgerunde dagen før valget. Ved sammenligning med den første spørgerunde ser man, at der var få ændringer. Faktisk er korrelationen mellem tallene i de to kolonner, der er angivet med "Alle", så høj som $r=0,98$. I begge tilfælde er det problemet om de unges beskæftigelse, der klart topper vælgernes dagsorden. Det fremgik af statsministerens trontale den 5. januar, at også regeringen anser det for det vigtigste problem i dansk politik for tiden. Også de næste fire spørgsmål samler tilslutning fra en meget høj andel af vælgerne, omkring fire femtedele. Man bemærker, at af disse problemer er kun betalingsbalanceproblemet af rent politisk-økonomisk natur. To af de andre angår hvad man kunne kalde henholdsvis den ydre og den indre sikkerhed, og problemet om det kriseramte

Table 3. Bedømmelser af forskellige problemers vigtighed blandt de enkelte partiers vælgere på to tidspunkter af valgkampen 1981. Pct. der anså problemet for vigtigt.

Politisk problem	To uger før valget				Dagen før valget					
	Alle Venstre-fløj	Ven-trum	Cen-trum	Mod. høj-re	Alle Venstre-fløj	Ven-trum	Cent-trum	Mod. høj-re		
Skaffe større beskæftigelse, især til unge	95	100	96	94	94	97	99	99	96	96
Sørge for, at landbrugene ikke kommer på tvangsauktion	81	80	78	84	87	84	74	84	90	88
Bekæmpe vold og kriminalitet	82	73	87	82	79	80	61	83	85	82
Arbejde for fred og afspænding	80	91	85	71	73	79	92	85	68	70
Rette op på betalingsbalancen	80	68	83	87	86	76	51	73	88	88
Sikre miljø og madvarer mod giftstoffer	72	87	79	63	53	67	77	71	61	54
Begrænse de store organisationers magt	59	57	51	72	68	53	37	46	63	73
Sætte skatter og offentlige udgifter ned	50	33	39	54	70	47	20	35	57	75
Give større tilskud til daginstitutioner	28	57	29	17	13	29	52	33	11	13
Skaffe industrien billig kapital fra pensionskasser og forsikringselskaber	34	41	41	29	31	29	25	38	20	20
Udbygge forsvaret	14	1	11	21	24	12	1	6	19	22

1
101
1

landbrug har en så tydelig "human interest" side, at det ikke kan betragtes som rent økonomisk.

Problemerne om miljø, om organisationernes magt og om skatter og offentlige budgetters størrelse betragtes som vigtige af mellem halvdelen og to tredjedele af befolkningen. Hvad de to sidste af disse angår, har man måske i denne beskedne tilslutning en del af forklaringen på, at den af mange ventede nettoforskydning fra Socialdemokratiet til de borgerlige partier blev af så ringe omfang. Begge problemer har jo været blandt ledemotiverne i oppositionspartiernes valgkamp i de senere år, idet 'organisationerne' næsten er blevet et synonym for fagforeningerne.

Blandt de tre sidste problemer, der betragtes som vigtige af under en tredjedel af befolkningen, finder man pensionskassespørgsmålet, som var den direkte anledning til valgets udskrivning. Desuden viser denne ende af tabellen den ringe popularitet, som forsvarsudgifterne vedbliver af have på trods af, at udbygningen af forsvaret netop i 1981 havde været genstand for en betydelig omtale.

Vilstrup-undersøgelsen rummer mulighed for at nedbryde disse procenttal på køn, alder og arbejdsstilling. I store træk genfinder man imidlertid den samme prioritering i disse vælgerkategorier. Mænds og kvinders vurdering korrelerede i undersøgelsen 7. december således med en $r=0,99$. Ikke uventet prioriterede kvinderne bekæmpelse af vold og kriminalitet, tilskud til daginstitutionerne, og landbrugernes tvangsauktioner højere end mændene, mens mændene til gengæld prioriterede forsvarsudgifterne højere end kvinderne. Aldersopdelingen viste en noget større tendens til at differentiere mellem de unge og de ældres problemer. Korrelationen mellem bedømmelsen hos de unge (under 30 år) og de ældre (60 år eller mere) den 7. december havde en $r=0,90$. De problemer, der kunne opvise den største forskel, var nedsættelsen af skatter og offentlige budgetter, højt prioriteret af de ældre, bekæmpelse af vold og kriminalitet, ligeledes højt prioriteret af de ældre, og større tilskud til daginstitutioner, højt prioriteret af de unge.

En del af denne forskel mellem aldersgrupper, ligesom forskelle mellem arbejdsstillinger og geografiske hovedområder, kan forklares med forskelle i partivalg og ideologi. Partivalgets position som "mellemkommende variabel" mellem social kategori og prioritering af politiske problemer lader sig ikke fastslå ud fra den form, materia-

let indtil nu har, men der er ingen tvivl om at partivalget øver den dominerende virkning på prioriteringen. Tabellen viser prioriteringen for vælgere fordelt på de samme partigrupper som i Tabel 1 og 2. Der er her en tydelig tendens til sondring mellem "venstreorienterede" og "højreorienterede" problemer. Dette gælder ikke så meget de øverst placerede problemer, hvor tilslutningen er så generel, at den levner få muligheder for ideologisk variation. Man aner dog, at landbrugets krise gør størst indtryk på de borgerlige vælgere, mens arbejdet for fred og afspænding tæller mest hos socialistiske vælgere. På samme måde kan betalingsbalanceproblemet ses at være højredrejet, miljøproblemet venstredrejet, organisationernes magt og - især - skatte- og budgetproblemerne igen højredrejede. Problemet om daginstitutionerne er venstredrejet, udbygningen af forsvaret højredrejet. Pensionskasseproblemet er, i hvert fald i den sidste undersøgelse, stærkest repræsenteret i det politiske centrum, som er socialdemokratisk domineret. Bekæmpelsen af vold og kriminalitet viser en tendens til at være stærkest repræsenteret i midtergrupperne.

Ingen af disse tendenser er i sig selv overraskende. De bekræfter de ideologiske profiler, man kender fra andre undersøgelser,⁵ og som også kommer til udtryk i partiernes propaganda. Forskellen mellem partierne og de underliggende ideologiske modsætninger med hensyn til den politiske dagsorden bør imidlertid ikke overbetones. Ganske vist rykker arbejdet med fred og afspænding nogle pladser op hos venstrefløjens vælgere, og problemet om daginstitutionerne ligeledes, i sammenligning med vælgerbefolkningen som helhed. Og sidstnævnte problem havner i bunden i højrefløjens prioritering, et stykke under udbygningen af forsvaret. Men der er god grund til at hæfte sig ved, at end ikke højrefløjen placerer udbygningen af forsvaret blandt de vigtige problemer. Partierne taler ikke rent ud forbi hinanden under valgkampen; der eksisterer en rimeligt bred enighed om, hvilke problemer der er overordnede og hvilke underordnede. Beregner man korrelationen mellem prioriteringen hos disse vælger-

---

5) Se for eksempel Steen Sauerberg, "Kommunikation til vælgerne - og mellem vælgerne", pp. 227-230, Hans Jørgen Nielsen, "Politiske meninger og vælgeradfærd", pp. 138-152, og Torben Worre, "Partisystemets ideologiske dimensioner", pp. 181-194, alle i Ole Borre m.fl., Vælgere i 70'erne, København: Akademisk Forlag, 1976.

grupper, er den i alle tilfælde tydeligt positiv. Hvor den er lavest, nemlig mellem venstrefløjen og højrefløjen, er den trods alt af størrelsesordenen $r=0,5-0,6$.

Undersøgelsen af vælgernes politiske dagsorden ud fra disse spørgsmål rummer selvfølgelig en del begrænsninger. For det første kunne andre politiske problemer med lige så god ret være blevet inddraget i listen over spørgsmål. Nordsøolien, EF, økonomisk demokrati, bolig- og rentefradragsproblemer, fremmedarbejdere og mange andre emner har i de sidste par år været genstand for politisk debat, og det er højst tænkeligt, at nogle af dem ville score højere end flere af de valgte problemer.

For det andet er en undersøgelse af udbredelsen af disse politiske problemer eller politiske mål i vælgerbefolkningen noget andet end en politisk menings- eller holdningsundersøgelse. Nogle af de stillede spørgsmål udtrykker politiske mål, der placere sig i den ene ende af en holdningsdimension. Den anden ende repræsenterer det modsatte mål, for eksempel at udvide organisationernes magt, sætte skatter og offentlige udgifter op, give mindre tilskud til daginstitutioner eller reducere forsvaret. Når disse modsatte mål ikke er medtaget, er det selvsagt, fordi det kunne forudses, at de ville få ringe tilslutning. Andre af de stillede spørgsmål udtrykker alment accepterede mål, som næppe noget rationelt tænkende menneske ville modsætte sig. Det gælder navnlig de øverst placerede problemer, og man kan have en mistanke om, at de blandt andet opnår den store udbredelse ved at være på det nærmeste uimodsigelige.

Politiske mål, prioriteter, eller dagsordener er i det hele taget et forskningsemne, der ikke let lader sig underkaste koncise metoder. Det her anvendte materiale åbner mulighed for at studere den indbyrdes sammenhæng mellem de enkelte politiske mål, dvs. om et politisk mål tenderer at forekomme hos de samme svarpersoner som andre mål. Hvis dette er tilfældet, kan de reduceres til et begrænset antal politiske værdier med nogle få, gennemgående dimensioner. Ud fra en impressionistisk bedømmelse af materialet ser det imidlertid ud til i ringe grad at være tilfældet. For eksempel erklæres problemet "at sikre miljø og madvarer mod giftstoffer" for vigtigt af 83 pct. af dem, der også mener, det er vigtigt at "give større tilskud til daginstitutioner"; miljøproblemet er kun vigtigt for 61 pct. af dem, der finder det vigtigt at "udbygge forsvaret". Denne forskel repræ-

senterer kulminationen af sammenhæng mellem de politiske mål. Man genkender her venstre-højre dimensionen, men i en væsentlig mere afbleget form end i de sædvanlige meningsundersøgelser.

Måske den betydeligste rolle, sådanne undersøgelser af vælgernes politiske dagsorden kan spille, er den at skabe en direkte kommunikation til politikere og medier om udbredelsen af befolkningens ønsker og forventninger til politikerne. Dette kan bedst lykkes, hvis undersøgelserne vinder i pålidelighed, først og fremmest ved at blive gentaget ved senere valg. Desuden vil det naturligvis være en fordel, hvis dagsordenen kan vises at have politiske konsekvenser på vælgerniveauet i form af fremgang for partier, der tager de højt prioriterede mål op, og tilbagegang for dem, der ikke gør det.⁶ Dette fordrer en koordination mellem vælgerundersøgelser og undersøgelser af partiernes propaganda og faktiske adfærd i parlamentet. Danmarks Radios og Vilstrups undersøgelse har, som nævnt i indledningen, et andet sigte, men den interesse for den, der har vist sig i offentligheden, tyder på, at der er behov for opinionsundersøgelser af denne karakter.

---

6) Professor Ian Budge og andre medarbejdere ved University of Essex er i færd med en komparativ undersøgelse ud fra denne problemstilling.